

Warszawa, dnia 28 lutego 2011 r.

RPO-664998-VII-7020.8.4/11/JJ

I n f o r m a c j a

o czynnościach przeprowadzonych z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym w Antoniewie (wyciąg)

1. Wprowadzenie.

Działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 26-27 stycznia 2011 r., do Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Antoniewie (zwanego dalej MOW, Ośrodkiem lub placówką) udali się przedstawiciele Rzecznika Praw Obywatelskich z Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji”. W wizytacji wziął również udział przedstawiciel Zespół Prawa Karnego.

Wykonując zadania Krajowego Mechanizmu Prewencji, przedstawiciele Rzecznika sprawdzili na miejscu sposób traktowania wychowanków umieszczonych w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym, dokonując oceny pod względem ochrony nieletnich przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę na temat funkcjonowania placówki z Dyrektorem MOW i jej Zastępcą;
- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym: pokoi mieszkalnych, klas lekcyjnych, biblioteki, sali komputerowej, świetlic, sanitariatów, kuchni i stołówki, ambulatorium i izby chorych, sali odwiedzin;

- przeprowadzono rozmowy w grupach ze wszystkimi wychowankami. Dodatkowo, w oparciu o przygotowany wcześniej kwestionariusz przeprowadzono na osobności rozmowy z 13 anonimowymi nieletnimi;
- zapoznano się z następującą dokumentacją placówki: dziennikami zajęć wychowawczych, programem profilaktycznym, zestawieniem kół zainteresowań i imprez kulturalnych zaplanowanych na 2011 r., liczbą przypadków zastosowania środków przymusu bezpośredniego, liczbą ucieczek nieletnich oraz z protokołami kontroli sanitarnych przeprowadzonych w dniach: 17.11.2008 r., 25.08.2009 r., 28.10.2010 r. przez Wielkopolski Państwowy Wojewódzki Inspektorat Sanitarny.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich przekazali Dyrektorowi Ośrodka i jej Zastępcy oraz wysłuchali ich uwag i wyjaśnień.

Po zakończeniu wizytacji przeanalizowano: Statut i Regulamin Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Antoniewie, Regulamin wycieczek oraz kontaktów z wychowankami, Procedury postępowania w sytuacjach kryzysowych, protokoły kontroli placówki z dni: 06.07.2010 r., 30.09.2010 r., 23.11.2010 r. i 01.12.2010 r., 20.12.2010 r. przeprowadzonych przez Kuratorium Oświaty w Poznaniu.

2. Ogólna charakterystyka placówki.

Ośrodek jest placówką publiczną przeznaczoną dla chłopców i dziewcząt niedostosowanych społecznie, z normą intelektualną, wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki, metod pracy, wychowania i resocjalizacji. Nadzór pedagogiczny nad Ośrodkiem sprawuje Wielkopolski Kurator Oświaty.

Placówka przeznaczona jest dla 110 nieletnich. W dniu wizytacji obecnych było 78 podopiecznych (25 dziewcząt i 53 chłopców). Poza tym, jeden chłopiec przebywał na zwolnieniu lekarskim, dwóch było hospitalizowanych w szpitalach, 3 chłopców na uciezkach, zaś 9 na niepowrotach z przepustki, urlopu lub zwolnienia lekarskiego. Ponadto 14 podopiecznych, którzy otrzymali skierowania i

wskazania z Ośrodka Rozwoju Edukacji o umieszczeniu i widnieją w ewidencji placówki, nie zostało jeszcze do niej doprowadzonych.

Ośrodek zatrudnia 23 wychowawców, 17 nauczycieli przedmiotowych, psychologa i pedagoga, w różnym wymiarze godzin. Większość kadry legitymuje się studiami z zakresu resocjalizacji. Podstawową formą organizacyjną w Ośrodku jest grupa wychowawcza, która liczy od 8 do 12 osób. Grupą opiekuje się co najmniej 2 wychowawców kierujących indywidualnym procesem resocjalizacyjnym poszczególnych podopiecznych.

MOW jest regularnie wizytowany przez Kuratorium Oświaty w Poznaniu. Sprawozdania z przeprowadzonych w 2010 r. wizytacji zawierają szereg zaleceń pokontrolnych dotyczących m.in. usunięcia uchybień w konstrukcji Statutu Ośrodka, rozważenia możliwości umieszczenia na terenie Ośrodka adresów instytucji, do których wychowankowie mogą się zwrócić o pomoc w swoich sprawach życiowych, rozważenia możliwości wydłużenia czasu przeznaczonego na prowadzenie przez wychowanków rozmów telefonicznych (sprawozdanie z dnia 06.07.2010 r.), podejmowania uchwał przez radę pedagogiczną z naruszeniem przepisów ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (sprawozdanie z dnia 30.09.2010 r.), uwzględnienia w Statucie zapisów dotyczących celów i zadań terapeutycznych i resocjalizacyjnych oraz sposobu wykonywania tych zadań, nieposiadania przez dyrektora placówki informacji z Krajowego Rejestru Karnego o niekaralności niektórych nauczycieli (sprawozdanie z dnia 23.11.2010 r. i 1.12.2010 r.).

3. Warunki bytowe.

Młodzieżowy Ośrodek Wychowawczy jest placówką działającą nieprzerwanie od ponad 90 lat. Mimo iż jest on usytuowany w starych, zabytkowych budynkach, jego stan jest bardzo dobry, zapewniający odpowiednie wyposażenie. W skład infrastruktury MOW wchodzi kompleks w pełni funkcjonalnych budynków o różnym przeznaczeniu: mieszkalne, gospodarcze, szkolne, sportowe. Ponadto, do dyspozycji placówki pozostają rozległe tereny rekreacyjno - sportowe.

Wjazd do placówki, boiska, teren otaczający budynki Ośrodka, a także ciągi komunikacyjne w budynku głównym i w jednej z grup wychowawczych (w dniu wizytacji wyłączony z użytkowania ze względu na remont) objęte są monitoringiem (bez możliwości odsłuchu), na który składa się system kamer przemysłowych, zestaw urządzeń pozwalających na dokonywanie odczytu z kamer oraz urządzenie utrwalające obraz w formie elektronicznej. Dane z monitoringu przechowywane są przez okres ok. 30 dni. Z uwagi na fakt, iż poszczególne grupy wychowawcze rozproszone są w różnych, odrębnych budynkach, wskazane byłoby zwiększenie liczby kamer na korytarzach innych grup wychowawczych. Umożliwiłoby to opiekę nad wychowankami we wszystkich budynkach, szczególnie w porze nocnej.

Wychowankowie, podzieleni na grupy wychowawcze, zamieszkują w internacie. Znajdują się w nim m.in.: pokoje mieszkalne, szatnie dla podopiecznych, świetlice i sanitariaty. Sypialnie wychowanków są przestronne i widne, wyposażone w łóżka, stół, krzesła oraz szafy do przechowywania rzeczy osobistych. Większość wolnego czasu wychowankowie spędzają w świetlicach, które wyposażone są w sprzęt RTV, pomoce dydaktyczne, gry i literaturę. Ponadto, w każdej grupie znajduje się pomieszczenie kuchenne, umożliwiające podopiecznym samodzielne przygotowywanie posiłków, pieczenie ciast, itp. W dobrym stanie utrzymane są sanitariaty. Do dyspozycji każdej grupy wydzielono odrębne łazienki wyposażone w umywalki, prysznice oraz odgrodzone i zamykane drzwiami toalety i pisuary. Prysznice przedzielone są ściankami, poza tym zamontowane są w nich zasłony, umożliwiające kąpiel w warunkach zapewniających poczucie intymności. Wychowankowie mają też możliwość samodzielnego prania swoich rzeczy – w każdej grupie znajduje się do ich dyspozycji pralka automatyczna. Rozkład pomieszczeń i ich wyposażenie są analogiczne w każdej grupie. Ośrodek dysponuje również pokojami gościnnymi dla rodziców odwiedzających swoje dzieci. Są one urządzone w bardzo przyjemny sposób. W ocenie przedstawicieli RPO w internacie panuje przyjemna atmosfera, pomieszczenia są zadbane, utrzymane w czystości. Jedyne zalecenie dotyczy zawieszenia na ścianach korytarzy tablic lub „gazetek”, na których można zamieścić informacje dotyczące funkcjonowania placówki, adresy instytucji, do

których wychowankowie mogą zwrócić się w sytuacji naruszenia ich praw, w tym Rzecznika Praw Obywatelskich, Rzecznika Praw Dziecka, Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, sędziów rodzinnych.

W odrębnym budynku znajduje się kuchnia i stołówka, zmywalnia naczyń, magazyn żywnościowy i magazyn chemiczny. Pomieszczenia te wyposażone są zgodnie z normami HACCP. Zachowana jest w nich czystość i zasady higieny. W kuchni znajduje się lodówka z próbkami z wydawanych wychowankom posiłków, do której dostęp posiada tylko osoba upoważniona. W tej części budynku znajduje się również pralnia oraz pomieszczenia socjalne i warsztaty konserwatorów.

Nieletni mają również możliwość korzystania z biblioteki. Jest to odnowione pomieszczenie z regałami, na których umieszczone są głównie podręczniki szkolne i lektury. Biblioteka czynna jest cztery razy w tygodniu w zróżnicowanych godzinach, również popołudniowych.

W wybranych protokołach kontroli sanitarnych przeprowadzonych w latach 2008-2010 przez Wielkopolski Państwowy Wojewódzki Inspektorat Sanitarny nie stwierdzono uchybień.

Należy podkreślić, iż większość wychowanków, z którymi przeprowadzono rozmowy indywidualne, dobrze oceniła wyżywienie oraz warunki bytowe i higieniczno – sanitarne panujące w placówce. Pojedyncze zarzuty dotyczyły niemożności zrobienia prania ze względu na zepsutą pralkę (faktycznie, podczas oglądu przedstawiciele RPO stwierdzili uszkodzoną pralkę w jednej z grup wychowawczych, jednakże Dyrektor placówki zapewnił, że awaria ta została już zgłoszona i zostanie naprawiona). Cztery osoby zgłosiły zarzuty w zakresie otrzymywanego wyżywienia, a dotyczyły one małych porcji posiłków, którymi nie można się najeść do syta.

4. Stan przestrzegania praw.

4.1 Oddziaływania wychowawcze i terapeutyczne.

Jak wynika z informacji uzyskanych podczas wizytacji, w Ośrodku zatrudnionych jest 2 specjalistów, którzy realizują zadania z zakresu oddziaływań

terapeutycznych i resocjalizacyjnych oraz sprawują opiekę psychologiczno-pedagogiczną nad wychowankami: psycholog i pedagog. Jak ustalono, pomoc psychologiczna świadczona wychowankom ma charakter głównie indywidualny. Każdy wychowanek może przyjść do psychologa lub pedagoga i porozmawiać na temat nurtujących go spraw. W sytuacji gdy podopieczny zgłosi, że stosowana jest wobec niego przemoc, psycholog stara się powziąć wszelkie możliwe działania by ustalić osobę oraz okoliczności sprawy, w większości sytuacji powiadamia dyrektora placówki.

W placówce realizowany jest „Program Profilaktyczny Młodzieżowego Ośrodka Wychowawczego w Antoniewie”. W ramach realizacji programu Ośrodek w ciągu całego roku organizował szereg różnorodnych aktywności według wcześniej rozpisanego harmonogramu i są to m.in.: warsztaty profilaktyczne służące m.in. uświadamianiu konsekwencji i szkód wynikających z podejmowania zachowań ryzykownych, terapia zajęciowa, warsztaty rozwijające umiejętności interpersonalne, promocja zdrowego stylu życia, stymulowanie prawidłowych interakcji rodzinnych. Zarówno z rozmów z kadrą, jak i wychowankami wynika, że placówka ma bardzo dobrze rozwinięty obszar działań związany z zajęciami pozaszkolnymi oraz szeroko rozumianą aktywnością sportową. Organizowane są m.in. koła zainteresowań: sportowe, fotograficzne, historyczne, poza tym, organizowane są kursy tańca, rajdy rowerowe, wyjścia na kręgle, bale i dyskoteki, święto Halloween, turnieje piłki siatkowej, taniec z gwiazdami, biwaki. Informacje z tego typu imprez systematycznie są umieszczane na stronie internetowej wraz z prezentacjami, opisami i zdjęciami podopiecznych

Większość wychowanków podkreślało, że w placówce nie ma czasu na nudę, cały dzień wypełniony jest zajęciami szkolnymi, obowiązkami w Internacie oraz dodatkowymi zajęciami organizowanymi w placówce. W ocenie przedstawicieli Rzecznika Praw Obywatelskich oferta placówki jest bardzo bogata, a jest to możliwe dzięki dużemu zaangażowaniu pracowników.

4.2. Prawo do nauki

Wszyscy wychowankowie realizują obowiązek szkolny. Dwóch podopiecznych to uczniowie Zasadniczej Szkoły Zawodowej (z uwagi na fakt, iż nieletni przebywają na przerwie w wykonywaniu środka wychowawczego, ich nauka odbywa się poza Ośrodkiem), pozostali objęci są nauką szkolną w Gimnazjum Ośrodka. Nieletni, z którymi rozmawiano, wysoko ocenili pracę nauczycieli wskazując, iż zawsze mogą liczyć na ich pomoc w odrabianiu lekcji i nadrabianiu zaległości.

Na potrzeby prowadzenia zajęć szkolnych w gimnazjum utworzono klasy lekcyjne. Każda z nich jest estetycznie urządzona, wyposażona w nowe ławki szkolne i sprzęt dydaktyczny. Ponadto, do dyspozycji wychowanków pozostaje również pracownia komputerowa, wyposażona w nowoczesny sprzęt. Komputery posiadają dostęp do Internetu oraz oprogramowanie zabezpieczające uczniów przed dostępem do treści, które mogą stanowić zagrożenie dla ich prawidłowego rozwoju. Wyodrębniono także salę do zajęć terapeutycznych, salę widowiskową, pracownie zespołów zainteresowań, amfiteatr.

4.3. Opieka medyczna.

Opiekę medyczną wychowankom Ośrodka zapewniają lekarze pracujący w przychodni w sąsiedniej miejscowości, a także pielęgniarka i higienistka szkolna, które są do dyspozycji placówki tylko 4 godziny w tygodniu. W opinii pracowników Biura RPO, stałe zatrudnienie pielęgniarki w placówce jest niezbędne, biorąc pod uwagę dokonywanie np. samouszkodzeń przez nieletnich oraz fakt, iż część z nich poddana jest stałej farmakoterapii psychotropowej. Potrzebę taką widzą również Dyrektorzy placówki. W sytuacjach nagłych, do MOW wzywane jest pogotowie ratunkowe. Wychowankowie wymagający opieki psychiatrycznej konsultowani są w Poradniach Zdrowia Psychicznego w Poznaniu, Gnieźnie lub Wągrowcu. W razie potrzeby zapewnienia nieletniemu opieki dentystycznej Ośrodek organizuje również konsultacje stomatologiczne.

Z informacji uzyskanych od wychowanków Ośrodka wynika, że mają oni stały dostęp do lekarza i stomatologa. W sytuacji zgłoszenia dolegliwości są doprowadzani do poradni na badania. Nie odebrano uwag w tym zakresie.

4.4. Prawo do wykonywania praktyk religijnych.

Z informacji uzyskanej od Zastępy Dyrektora Ośrodka wynika, iż w każdą niedzielę i święta wychowankowie, wyrażający chęć uczestnictwa w nabożeństwie, wychodzą pod opieką jednego z wychowawców do pobliskiego kościoła. Wyjścia wychowanków na msze święte mają charakter dobrowolny. Taką zasadę potwierdzili również respondenci podczas rozmów indywidualnych. Analiza Statutu oraz Regulaminu wewnętrznego nie wykazała, by praktyki religijne w placówce miały charakter obowiązku, którego nieprzestrzeganie zagrożone jest konsekwencjami. Należy uznać, iż prawo do poszanowania praktyk religijnych jest w placówce realizowane prawidłowo. Mimo tego, niepokój przedstawicieli RPO wzbudził § 2 pkt 10 Regulaminu zgodnie z którym „*Prawo do uczestnictwa w praktykach religijnych poza ośrodkiem (msze św. w kościele parafialnym) może być ograniczone stopniem zaufania do podopiecznego, co jest powiązane w uzyskiwanymi przez niego ocenami zachowania*” - takie ograniczenie nie znajduje odzwierciedlenia w obowiązujących przepisach prawnych, dlatego też zaleca się usunięcie powyższego zapisu z Regulaminu.

4.5. Ochrona więzi rodzinnych

Zasady kontaktu wychowanków z osobami z poza placówki w formie odwiedzin, rozmów telefonicznych i korespondencji zostały zawarte w Regulaminie kontaktów z wychowankami. Zgodnie z zapisami Regulaminu kontaktów, nieletni może być odwiedzany wyłącznie raz w tygodniu, w soboty lub w niedziele. W uzasadnionych przypadkach dopuszcza się możliwość odwiedzin w innych terminach, po wcześniejszym uzgodnieniu z osobą pełniącą nadzór pedagogiczny. Odwiedziny odbywają się z wyznaczonym do tego pomieszczeniu. Poza tym, Dyrektor Ośrodka lub wychowawca może udzielić zgody dorosłemu odwiedzającemu na krótkotrwale zabranie wychowanka poza teren placówki. Fakt

ten zostaje odpowiednio opisany w dokumentacji placówki. Odwiedzający po przybyciu do placówki winni zgłosić się do osoby pełniącej nadzór pedagogiczny.

Punkt 4 Regulaminu kontaktów informuje, iż odwiedziny odbywają się w obecności pracownika pedagogicznego Ośrodka. Z wyjaśnień uzyskanych od pracowników i Dyrektorów Ośrodka wynika, iż „obecność pracownika” polega na jego obecności w placówce, na holu lub w pokoju wychowawców. Nie jest on obecny bezpośrednio przy wychowanku i jego gościu i nie przysłuchuje się rozmowom, tak jak mogłoby to wynikać z zapisu Regulaminu. Natomiast po przeanalizowaniu tekstu Regulaminu kontaktów, pracownicy Biura RPO stwierdzili, iż konieczne jest preredagowanie pkt 9 Regulaminu dotyczącego kręgu osób odwiedzających (*„Jeżeli sąd nie zakazał kontaktów, w odwiedzinach uczestniczyć mogą: rodzice i pod ich opieką nieletnie rodzeństwo wychowanka, dziadkowie lub opiekunowie prawni wychowanka”*). Jak wynika z tego zapisu prawo do odwiedzin wychowanków mają osoby bliskie o ustalonym stopniu pokrewieństwa. Ograniczenie takie jest wbrew zapisom *ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich* (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178 - dalej zwanej upn.), której zapis art. 66 § 4 określając zasady kontaktów nieletniego posługuje się pojęciem „osób spoza zakładu”, nie wskazując na konieczność wykazania stopnia pokrewieństwa. Jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami **spoza placówki**, określone w art. 66 § 4 upn, dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. W tym wypadku dyrektor placówki niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora.

W ośrodku wychowankowie nie mogą korzystać z telefonów komórkowych, które są zdeponowane na czas ich pobytu w placówce. W związku z tym w MOW zainstalowano do dyspozycji wychowanków automat telefoniczny, z którego mogą korzystać, jeśli posiadają kartę telefoniczną. Dodatkowo w każdej świetlicy zainstalowany jest aparat telefoniczny, na który mogą dzwonić rodzice

wychowanków. Tego rodzaju rozmowy mogą odbywać się tylko przez 50 min (w godz. 20.00-20.50) w dni nauki szkolnej, zaś w soboty oraz dni wolne od nauki szkolnej nie będące świątami w godz. 10⁰⁰ – 12³⁰. W ocenie przedstawicieli RPO, wyznaczone 50 min. na 110 nieletnich to zbyt krótki czas, często uniemożliwiający połączenie. Wychowankowie podczas przeprowadzanych rozmów zgłaszali, iż w ciągu wyznaczonych 50 min. próbuje dodzwonić się wielu rodziców, często z uwagi na permanentnie zajęty sygnał nie mogą się połączyć. Dlatego też wychowankowie mają świadomość, a nawet odgórny nakaz wyrażony w Regulaminie, że *„w celu zagwarantowania możliwości kontaktowania się rodziców lub opiekunów prawnych z wszystkimi wychowankami rozmowy telefoniczne powinny być rzeczowe i krótkie”*. Biorąc pod uwagę, że pobyt nieletniego w placówce jest dla niego trudnym doświadczeniem, to świadomość posiadania bliskich i utrzymywania z nimi kontaktu jest niezwykle potrzebna i może wpłynąć korzystnie na jego dalsze funkcjonowanie. W związku z tym należy dążyć, aby kontakt ten mógłby być jak najczęstszy.

Podczas rozmów indywidualnych respondenci wskazywali na następujące problemy związane z utrzymywaniem kontaktów z rodziną: zbyt mało czasu przeznaczonego na rozmowy telefoniczne, trudności z dodzwonieniem się rodziców do placówki, zbyt bliska obecność wychowawcy podczas rozmowy, co powoduje dyskomfort związany ze świadomością przysłuchiwanie się przez niego rozmowie. Niepokojącym dla pracowników Biura RPO jest jednak fakt, iż niektórzy rozmówcy stwierdzili, że korespondencja przez nich prowadzona, zarówno przychodząca, jak i wychodząca zawsze podlega kontroli. Jeżeli praktyka taka rzeczywiście ma miejsce to stoi ona w sprzeczności z art. 66 § 3 u.p.n.

4.6.Prawo do rekreacji i wypoczynku

Ośrodek dysponuje halą sportową, kortami tenisowymi, kompleksem boisk sportowych. W celu umożliwienia nieletnim dodatkowej aktywności fizycznej, w placówce utworzono siłownię, wyposażoną w podstawowy sprzęt do ćwiczeń. Do dyspozycji wychowanków są również rowery, którymi mogą jeździć na rajdy i wycieczki. Zajęcia na świeżym powietrzu organizowane są codziennie, w ramach

porannej kilkuminutowej gimnastyki, w której uczestniczą wszyscy wychowankowie. Również podczas przerw lekcyjnych wychowankowie pod opieką nauczyciela mogą spędzać czas na powietrzu. Plan dnia wychowanków Ośrodka jest wypełniony wieloma dodatkowymi zajęciami, nie oznacza to jednak że nie mają oni czasu na odpoczynek. W wolnej chwili mogą spędzać czas na świetlicy, oglądając TV, grając w gry Play Station lub rozmawiać z wychowawcami.

Pytani o dostęp do zajęć na powietrzu nieletni odpowiadali, że jest to ich codzienny obowiązek. Sytuacja jest zatem znacznie lepsza, niż w innych placówkach, gdzie zdarza się stosowanie zakazów wychodzenia poza budynek wobec nieletnich. W ocenie osób wizytujących sytuacja w zakresie zapewnienia nieletnim warunków do rekreacji, wypoczynku i spędzania czasu wolnego jest w placówce bardzo dobra.

4.7. Ochrona przed patologią

Z zachowania nieletnich podczas rozmów można wnioskować, że w placówce istnieje tzw. drugie życie. Kilku podopiecznych, w trakcie indywidualnych spotkań, przyznało, że nie czują się w placówce bezpiecznie. Opisali sytuacje, z których wynika, że podczas pobytu w MOW doznali przykrości i przemocy ze strony kolegów, byli popychani, wyśmiewani, wyzywani. Niektórzy z nich w obawie przed konsekwencjami nie zgłaszali tych problemów wychowawcom. Niemniej jednak, wskazane jest systematyczne monitorowanie relacji w grupie lub przeprowadzenie anonimowej ankiety w zakresie bezpieczeństwa, której wyniki mogą okazać się pomocne w opracowaniu sposobów radzenia sobie z tym problemem.

MOW posiada opracowane w sposób czytelny i prawidłowy procedury określające zasady postępowania pracowników placówki między innymi w sytuacjach kryzysowych takich jak: samowolne oddalenie się wychowanka z placówki (szkoły), podejrzenie, że na terenie placówki (szkoły) przebywa wychowanek będący pod wpływem alkoholu lub innych środków psychoaktywnych, podejrzenie posiadania przez wychowanka substancji

przypominających narkotyki, postępowanie wychowawcy/nauczyciela wobec wychowanka, który stał się ofiarą czynu karalnego, postępowanie w przypadku zatrzymania do depozytu przedmiotów, pieniędzy itp. oraz w razie konieczności zatrzymania korespondencji. W przypadku tej ostatniej procedury warto dodać zapis wynikający z u.p.n. mówiący o tym, że w razie stwierdzenia treści określonych w art. 66 § 3 u.p.n. korespondencji nie doręcza się, powiadamiając o tym nie tylko sąd rodzinny wykonujący orzeczenie, ale także nieletniego, podając powody tej decyzji.

W 2010 r. do dnia wizytacji odnotowano 28 wydarzeń nadzwyczajnych, wszystkie polegające na uciezkach. W stosunku do wychowanków w 2010 r. nie stosowano środków przymusu bezpośredniego. Ostatni taki przypadek miał miejsce w 2007 r. Jednakże w jednej z rozmów indywidualnych, przedstawiciel RPO uzyskał informację, że w ciągu ostatnich kilku miesięcy wobec wychowanka zastosowano środek przymusu bezpośredniego, co nie zostało odpowiednio udokumentowane. Osoby wizytujące nie miały zastrzeżeń co do powodów i rodzaju zastosowanego środka przymusu, jednakże zwrócili Dyrektorowi Ośrodka uwagę na konieczność każdorazowego dokumentowania takich sytuacji.

4.8. Ochrona przed poniżającym traktowaniem i karaniem

Katalog kar i nagród, a także tryb składania skarg w przypadku naruszenia praw wychowanka oraz tryb odwoływania się od kary – zgodnie z wymogami zawartymi w § 8 Załącznika nr 3 Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 7 marca 2005 r. w *sprawie ramowych statutów placówek publicznych* (Dz. U. Nr 52, poz. 466) zawarte zostały w Statucie Ośrodka. Zgodnie z jego zapisami wstępną informację na temat praw i obowiązków przekazuje wychowankowi podczas przyjęcia Dyrektor, Wicedyrektor psycholog lub pedagog. Podopieczni potwierdzili, iż znają swoje prawa oraz wiedzą gdzie jest dostępny Statut i Regulamin Ośrodka w sytuacji, gdyby chcieli się z nimi zapoznać.

Niezależnie od stosowanych nagród i środków dyscyplinarnych w placówce istnieje punktowy system oceniania wychowanków. Kryteria oceny nauki, pracy i zachowania zawarte są w Regulaminie placówki. Ponadto, w regulaminie MOW,

w którym zaprezentowano m.in. system punktowy wychowanków, znalazły się zapisy ograniczające lub zakazujące korzystanie z aparatu telefonicznego (s. 15-16 Regulaminu). Należy zaznaczyć, iż cytowany wcześniej art. 66 § 4 u.p.n. odnosi się również do kontaktów w formie telefonicznej, a zatem wszelkie ograniczenia w tym zakresie winny być podyktowane właśnie tymi przepisami.

Większość wychowanków, z którymi rozmawiano, znało katalog nagród i środków dyscyplinarnych obowiązujących w Ośrodku. Nieletni uznali, iż najsurowszym środkiem dyscyplinarnym, który można wymierzyć w placówce jest nagana i upomnienie. Opisywali również sytuacje świadczące o stosowaniu odpowiedzialności zbiorowej (np. poprzez przyznawania ujemnych punktów dla wszystkich, zakaz korzystania z sali komputerowej). Podopieczni wskazywali także na kary, które nie są zawarte w Statucie Ośrodka, a mianowicie: ćwiczeń fizycznych (np. przysiadów), tzw. „stołka” - siadania na wyimaginowanym krześle pod ścianą, „zerowy” – czyli „zakazy na wszystko” (np. używania żelazka, prostownicy do włosów, zakaz zakupów). W ocenie wizytujących aktywność sportowo-ruchowa nie może być karą, gdyż jest to element zajęć szkolnych, które nie mogą być postrzegane jako konsekwencja negatywnego zachowania. Ponadto, podczas rozmów z nieletnimi pracownicy Biura RPO odnotowali niepokojące sygnały wskazujące na niewłaściwe formy traktowania wychowanków przez kadre. Wielu wychowanków zgłosiło, że jest w placówce dwóch wychowawców, którzy używają wobec nich przemocy fizycznej (fragmenty wypowiedzi wychowanków: *„czasami za uszy ciągną, aby się wychowanek uspokoił”*, *„są bonusy – dostanie w twarz, jak się ma dużo minusów”*, *„jak się wejdzie na umywalnie w koszulce to dostaje się po plecach”*). Niektórzy rozmówcy wskazywali, że wychowawcy wyśmiewają się z wychowanków, krzyczą i używają obraźliwych sformułowań (cyt. *„wychowawcy jak są zdenerwowani to przeklinają”*). Kwestia ta badana była również przez Kuratorium Oświaty w Poznaniu. W sprawozdaniu z dnia 30.12.2010 r. opisano wyniki anonimowej ankiety przeprowadzonej wśród wychowanków w czerwcu 2010 r., która wykazała na zaburzenia w relacjach między uczniami a nauczycielami, polegających na używaniu przemocy fizycznej i werbalnej wobec uczniów. Zdaniem

przedstawiciele RPO informacje o stosowaniu kar cielesnych należy potraktować jako poważny sygnał. Z uwagi na fakt, iż osoby wizytujące nie miały możliwości zweryfikowania tych zarzutów, podczas podsumowania kończącego wizytację przekazano powyższe sygnały Dyrektorowi Ośrodka i wnioskowano o szczegółowe zbadanie przez niego tego problemu.

Wśród odpowiedzi na pytanie: „Co chciałbyś zmienić w placówce, gdybyś mógł?” podopieczni najczęściej udzielali następujących odpowiedzi: wprowadzić legalne palenie papierosów (4 osoby), umożliwić dłuższe i częstsze rozmowy z rodzicami (2) oraz dłuższe odwiedziny (1), mieć więcej czasu wolnego (3), wyposażyć pokoje w nowe meble (2), zainstalować monitoring na korytarzach i w świetlicach (1), umożliwić korzystanie z telefonów komórkowych (1), spowodować, by wychowawcy byli sympatyczniejsi (1) oraz wyeliminować przypadki agresji wśród wychowanków (1). Warto podkreślić, iż większość wychowanków stwierdziła, że pobyt w placówce zmienił ich na korzyść. Zaledwie dwóch respondentów wyraziło odmienne zdanie.

5. Wnioski i zalecenia.

Na podstawie przeprowadzonych czynności pracownicy Biura Rzecznika Praw Obywatelskich zwrócili uwagę zarówno na mocne jak i słabe strony wizytowanej placówki.

Niewątpliwie wychowankowie mają zapewnione bardzo dobre warunki bytowe. Odpowiednie wyposażenie pokoi mieszkalnych, a także innych pomieszczeń takich jak: świetlice, aneksy kuchenne, sale lekcyjne przyczyniają się do wytworzenia przyjemnej atmosfery w Ośrodku. Uwagę wizytujących wzbudził szeroki wachlarz możliwości w zakresie zajęć dodatkowych przygotowywanych z myślą o podopiecznych. Należy zaznaczyć, iż nie są one związane tylko i wyłącznie z poszerzaniem wiedzy – w ofercie Ośrodka znajdują się też liczne zajęcia sportowe, turystyczne i rozrywkowe, które wśród nieletnich cieszą się szczególnym zainteresowaniem. Jednocześnie, w związku z odebranymi przez przedstawicieli Rzecznika w trakcie rozmów z wychowankami Ośrodka sygnałami o używaniu przemocy fizycznej i werbalnej przez kadrę pedagogiczną,

koniecznym jest zwrócenie baczniejszej uwagi na ich codzienną pracę, szczególnie w zakresie właściwego traktowania nieletnich.

Na podstawie dokonanego oglądu placówki oraz po przeanalizowaniu dokumentacji zebranej podczas wizytacji Ośrodka i wysłuchaniu wychowanków i pracowników placówki stwierdzono, że w celu poprawy stanu przestrzegania praw przysługujących nieletnim należy:

1. zweryfikować zarzuty wychowanków dotyczące stosowania przemocy fizycznej i werbalnej przez kadrę Ośrodka;
2. zapobiegać zjawisku podkultury wśród wychowanków (w szczególności przeciwdziałać stosowaniu przemocy fizycznej przez wychowanków o wysokiej pozycji socjometrycznej względem nieletnich „słabszych”);
3. starannie dokumentować wszystkie przypadki stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz postępować zgodnie z obowiązującymi w tym zakresie przepisami i procedurami;
4. zaprzestać stosowania odpowiedzialności zbiorowej i pozaregulaminowych środków dyscyplinarnych;
5. zagwarantować wychowankom stałą opiekę medyczną w placówce, m.in. poprzez zatrudnienie pielęgniarki;
6. rozważyć możliwość podwyższenia limitu czasu na rozmowy telefoniczne;
7. dokonać zmian zapisów w Statucie MOW i Regulaminach w zakresie wskazanym w niniejszej Informacji;
8. rozważyć możliwość zapewnienia większego bezpieczeństwa wychowankom w porze nocnej poprzez zainstalowanie monitoringu w korytarzach grup wychowawczych;
9. wywiesić w gablotach ściennych adresy instytucji stojących na straży praw nieletnich, takich jak: Rzecznik Praw Dziecka, Rzecznika Praw Obywatelskich, Helsińska Fundacja Praw Człowieka oraz sąd rodzinny.